

Åtgärder för kompetensförstärkning i Västra Götaland

Rapport från Samordningsmännen i Västra Götaland

1. Bakgrund

Sedan samordningsmännen fick uppdraget av Regeringen 2 oktober har konjunkturläget och arbetsmarknaden försämrats kontinuerligt. Situationen i den utpräglade industriregionen Västra Götaland utmärker sig. Medan antalet varslade på riksnivå var ca fem gånger högre första kvartalet 2009 än året innan, så var antalet varslade i Västra Götaland under perioden nästan åtta gånger högre, jämfört med året innan. I februari 2009 var antalet arbetslösa eller i aktivitetsstöd drygt 53 000 i Västra Götaland – en ökning med ca 50 procent sedan februari 2008.

Samtidigt som SAAB är under rekonstruktion riskerar flera av fordonsunderleverantörerna att ställa in betalningarna. Det finns ännu ingen tendens till att bilförsäljningen skall vända uppåt varför det sinande kassaflödet riskerar att leda till fler varsel, uppsägningar och konkurser i Västra Götaland. Samordningsmännen arbetar tillsammans med företrädare för näringslivet och kommunerna för att begränsa konsekvenserna av lågkonjunkturen och finanskrisen.

Arbetslösheten ger utrymme för kompetenshöjning och utbildningsinsatser. Vid sidan av företagets akuta situation beroende på den kombinerade fordons- och finanskrisen är utbildning en prioriterad fråga i Västra Götaland.

I samordnarnas rapport till Regeringen 2009-02-02 aviserades att en kommande skrivelse från Västra Götaland skall behandla utbildningsfrågorna. I fokus för denna skrivelse står insatser för arbetslösa, individer som riskerar att bli varslade och uppsagda samt personer som inte kommit in på arbetsmarknaden utan bedriver studier. Gemensamt för dem är att de påverkas av den svaga arbetsmarknaden och lågkonjunkturen.

Målsättningen för insatserna i Västra Götaland är att arbetskraften skall vara så konkurrenskraftig, kompetent och välutbildad som möjligt när efterfrågan på arbetskraft vänder uppåt. Målsättningen är också att utnyttja den uppkomna situationen till att öka regionens konkurrenskraft sett i ett längre tidsperspektiv genom att nu kunna erbjuda ett antal olika utbildningar som breddar, kompletterar eller fördjupar kompetensen. Vi ser behov av teknikomställning inom en rad områden där samverkan mellan region, näringsliv och universitet/högskola kan ge Västra Götaland förutsättningar att ligga i framkant i utvecklingen mot ett hållbart samhälle och arbetsliv.

För att nå dessa mål måste samverkan ske mellan stat, region och kommun samt näringslivet på respektive nivå. Utbildningsanordnarna i Västra Götaland har framfört önskemål om fortsatt samordning kring kompetensfrågorna. Målet är att koppla omställningsbehoven till åtgärder som leder till kompetensförstärkning. Västra Götalandsregionen och kommunerna har inlett diskussioner kring fördjupat samarbete mellan utbildningsanordnare och har för avsikt att fortsätta arbetet med förbättrad samordning på utbildningsområdet.

2. Sammanfattning av de viktigaste slutsatserna och förslagen

I skrivelsen vill samordningsmännen understryka följande bedömningar:

i) Förbättrade möjligheter till studiefinansiering för vuxenstuderande

Det finns ett starkt tryck på vuxenutbildningen. Kommunerna rapporterar in ett ökat antal sökande till kurser som ger gymnasiebehörighet. Det finns också en växande efterfrågan på att läsa fler gymnasiekurser utöver avslutad utbildning. Den aktuella utlysningen av statligt bidrag till yrkesvuxenutbildning är översökt. Det kan finnas anledning att tillskjuta ytterligare statsbidrag till vuxenutbildning för att klara målet att ge alla medborgare behörighet till eftergymnasiala studier.

För att underlätta vuxenstudierna bör även individernas möjlighet till studiefinansiering förbättras. I studiesociala kommittén har flera lätnader i systemet föreslagits, bl.a. förbättrade möjligheter att kombinera inkomst av tjänst med studiemedel samt högre bidragsdel. För att klara utmaningen att ge vuxenstuderande utan treårigt gymnasium behörighet bör studiebidragen öka ytterligare för denna studerandekategori. Förutom kompetensförstärkning är en viktig effekt av en sådan åtgärd att arbetslöshetsnivån minskar.

ii) Stöd för tjänstledighet som syftar till kompetensförstärkning

En stor andel av arbetskraften i Västra Götaland saknar treårigt gymnasium. I flertalet kommuner är andelen av de sysselsatta utan treårigt gymnasium över femtio procent. Det låga kapacitetsutnyttjandet i stora delar av industrin gör det möjligt att frigöra denna del av arbetskraften för kompetensförstärkning. Det kan ske genom tjänstledighet från ordinarie verksamhet. Staten bör finansiera denna tjänstledighet för studier genom bidrag till berörda individer. Åtgärden leder till förstärkt kompetens i arbetskraften samtidigt som avsikten är att minska företagets varselnivå.

iii) Utvecklingsresurser till högskolorna

Universiteten och högskolorna i Västra Götaland behöver särskilda utvecklingsresurser för att ta fram utbildningar som är anpassade till förändringar på arbetsmarknaden och i näringslivet. Det handlar bl.a. om anpassningar av både innehåll och form, t.ex. distansundervisning. Offensiva åtgärder kräver mer än anslag till utbildningsplatser. Akademiens utvecklingsarbete sker i samverkan med näringslivet och offentliga samarbetspartners. Erfarenheterna från Göteborgs universitet och Chalmers visar att det finns förutsättningar att utveckla spetsutbildningar inom entreprenörskap.

iv) Utbildning som arbetsmarknadsåtgärd

Arbetsmarknadspolitikens åtgärder bör ge större utrymme för utbildning med yrkesinriktning. De av regeringen prioriterade åtgärderna coachning och praktikplatser får begränsad effekt på en snabbt krympande arbetsmarknad. Utan att tappa fokus på en ny anställning eller avstå från matchning bör därför större resurser styras över till utbildningar för arbetssökande. Kapaciteten i Arbetsförmedlingarnas utbildningar kan byggas ut väsentligt. Inriktningen på dessa bör vara kompetenshöjning och anställningsbarhet hos de arbetslösa.

Även ungdomar bör ges möjlighet att få utbildning och andra åtgärder under de första sex månaderna.

Det finns ett behov för att anpassa Arbetsförmedlingens åtgärder till den lokala förhållanden. Därför bör Arbetsförmedlingarna kunna operera med större flexibilitet och lokalt beslutsfattande.

3. Översökning av yrkesvuxplatser

Mot bakgrund av förordningen om statsbidrag för yrkesvuxenutbildning som börjar gälla i vår har Samordningsmännen haft kontakt med kommunalförbunden i Västra Götaland angående yrkesvuxenutbildning. Kommunalförbunden i Fyrbodalen, Göteborgsregionen, Sjuhärads och Skaraborg har samordnat kommunernas ansökningar till Skolverket om att få del av de nya statsbidragen till yrkesvuxenutbildning.

Kontakterna med kommunerna visar att platserna är kraftigt översökta. Efterfrågan på platser är drygt dubbelt så stor som det antal platser som Västra Götaland skall tilldelas baserat på folkmängden. Ansökningarna från Västra Götaland har utarbetats i nära samverkan med näringslivet. Även Arbetsförmedlingen har medverkat i diskussionen med samverkan behöver öka.

Kommunerna erfar för närvarande att efterfrågan på vuxenutbildning ökar kraftigt i takt med att arbetsmarknaden försämras. De personer som för närvarande söker till vuxenutbildningen är bl.a. ungdomar som inte har slutbetyg och behöver avgångsbetyg i kärnämnen och övriga ämnen. Personer med utländsk bakgrund söker svenska som andraspråk och övriga grundläggande kurser.

Varslade utgör en ökande kategori sökande. I denna kategori söker många kärnämnen och yrkesutbildningar. Avsikten är ofta att komplettera eller höja gymnasiebetyg för att kunna komma in på högskola/universitet. Även för KY och yrkeshögskoleutbildning behövs behörighet från gymnasium.

Yrkesvuxenutbildningar söks av flera kategorier – gruppen som saknar slutbetyg är stor liksom de som är varslade och de som har examen från teoretiskt gymnasium men nu vill ha en yrkesutbildning.

Information från kommunerna visar att dagens tillgängliga resurser inte räcker till för att ta in alla sökande till årets första intagning. Den prioritering av målgrupper som gjorts i kommunerna är att de personer som saknar gymnasial utbildning skall tas in i första hand. Men som framgår av sökandekategorierna ovan är det många som inte tillhör den prioriterade gruppen och ändå har stort behov av vuxenutbildning för att komma vidare på arbetsmarknaden.

För att klara den växande efterfrågan på vuxenutbildning bör regeringen ha beredskap för att skjuta till ytterligare resurser till vuxenutbildningsanordnarna i kommunerna och i t ex folkhögskolesystemet. De lokala utbildningsbehoven bör analyseras i dialog med arbetsmarknaden och näringslivet. Kommunalförbunden och den regionala nivån är en bra plattform för detta samarbete som kan utvecklas vidare.

4. Individernas försörjning under studierna

I det aktuella betänkandet från studiesociala kommittén finns flera förslag som stärker möjligheterna för individen att finansiera sina studier. Genom att höja bidragsdelen förbättrar man incitamentet för individer att studera. Man har också föreslagit att andelen bidrag i förhållande till lån skall variera med utbildningsnivån.

Dessa förslag kan utvecklas ytterligare för att underlätta för individer att studera inom vuxenutbildningssystemet. Målet är att skapa ett incitament för individer att läsa upp sin behörighet. Det kan t ex ske vid sidan om deltidsarbete eller istället för att vara inskrivna på Arbetsförmedlingen. Om dessa individer får sin behörighet har de möjlighet att gå vidare till eftergymnasiala studier, vid yrkeshögskola, KY eller högskola. Målsättningen är att alla medborgare skall ha behörighet för eftergymnasiala studier. En förutsättning för att öka attraktiviteten i vuxenutbildning är dock att samhället bistår med försörjningen.

Här är storleken på bidragsandelen, fribeloppet, i studiemedlen en avgörande faktor. För att individen skall ha ekonomisk möjlighet att ansöka om tjänstledighet för att (eller vid sidan om deltidsarbete) läsa in kompletterande gymnasiekurser, krävs en påtaglig höjning av studiebidraget för denna kategori. En positiv effekt av en sådan insats är att antalet arbetslösa hålls nere och konkurrensen om jobben minskar.

5. Viktig roll för universitet och högskolor i omställningsarbetet

Kontakterna med universiteten och högskolorna i Västra Götaland visar att dessa har en hög beredskap för att samverka med arbetsmarknad, näringsliv och samhälle för att möta efterfrågan på nya kunskaper. Samarbetet intensifierades i och med den dramatiska varselvåg som drabbade Västra Götaland i höstas.

Bedömningen är att antalet studenter kommer att öka från och med höstens intagning. Det beror dels på stora ungdomskullar men också på att många ungdomar söker sig till högskoleutbildning pga. den svaga arbetsmarknaden.

Flera av högskolorna har genomfört riktade informationskampanjer till varslade och arbetslösa inom fordonsindustrin. Tekniskt och naturvetenskapligt basår erbjuds för att göra det möjligt för t ex arbetslösa med bakgrund i industrin att påbörja en högskoleutbildning med särskild behörighet.

Många av de kurser som erbjuds är av kategorin uppdragsutbildningar. Dessa finansieras externt och kan genomföras utan hänsyn till takbeloppet. I förekommande fall bör dessa kunna upphandlas från Arbetsförmedlingen. Det gäller t ex Bättre-kurser, utbildning för företag som ger högskolepoäng och anordnas av högskolorna i Västra Götaland.

Högskolan Väst, Högskolan i Borås och Högskolan i Skövde har önskemål om höjt takbelopp för sitt ordinarie utbud för att kunna möta den ökning av efterfrågan som de väntar sig från 2009. De har för avsikt att öka antalet utbildningsplatser för att ta in fler sökande.

Göteborgs universitet (GU) och Chalmers tekniska högskola planerar för att klara intagningen till hösten utan höjt takbelopp. För GU:s del kan situationen ändras redan år 2010. Man utesluter inte att man då ökar antalet platser. Chalmers är berett att ta emot fler studerande redan 2010 om behov uppstår och en sådan ökning finansieras via höjt takbelopp. Chalmers klarar 9000 helårsstudenter t.o.m. år 2012 inom nuvarande takbelopp och med ianspråktagande av sparade anslag.

Universiteten och högskolorna planerar verksamheten för att vara en resurs i det regionala arbetet för att lindra effekterna av lågkonjunkturen och förstärka kompetensen. Universiteten och högskolorna har goda förutsättningar att samverka i den regionala och delregionala samordningen för att möta arbetslösheten. Kontaktarbetet mellan akademien, näringslivet och samhället fortsätter och förbättras successivt.

Kraftsamling för entreprenörskapsutbildning och nyttiggörande av forskning

Göteborgs universitet och Chalmers har en lång erfarenhet av fyra olika entreprenörsutbildningar där studenterna får såväl teoretisk utbildning som att arbeta konkret med immaterialrättsliga frågor, licenser, nyföretagande mm från såväl universitetens forskning som företags behov. För att utveckla denna unika svenska utbildningsform planerar nu universiteten den nya plattformen Göteborgs Entreprenörsskolor. Det ger möjlighet att bygga en stark internationell spetsmiljö som kombinerar innovation, entreprenörsutbildning och forskning. De fyra entreprenörsutbildningarna är komplementära och arbetar inom olika stadier av den entreprenöriella processen.

Genom samverkan mellan entreprenörsutbildningarna stärks utbildnings- och forskningsmiljön. Samtidigt säkerställs nyttiggörandet av universitetens forskning och utbildning av framtida lärare, forskare och kompetent entreprenöriell personal, inom såväl företag som offentlig sektor.

Planering av nya utbildningar på grundutbildnings- och forskarnivå

Universiteten och högskolorna möter lågkonjunkturen genom utveckling av nya utbildningar och program. Chalmers har tagit fram ett flertal utbildningsförslag med inriktning på bl.a. energi och miljö. Även de mindre högskolorna har utformat särskilda kurser för arbetslösa med bakgrund i tillverkningsindustri.

Rektor vid Göteborgs universitet har i dagarna givit ett uppdrag till universitetets grundutbildningsberedning att komma med förslag till nya utbildningar. Uppdraget är att framför allt föreslå utbildningar över fakultetsgränser som är relevanta för arbetsmarknaden.

För att också kunna bidra till omställning och teknikskifte inom inte minst fordonsindustrin har Chalmers tagit fram förslag till förstärkning av forskarutbildningen genom forskarskolan Hållbara och effektiva transporter. Här är finansieringslogiken av ett helt annat slag än grundutbildningar.

First Year Experience

Detta initiativ syftar till att stärka studievägledningfunktionen. Förslaget har tagits fram av Göteborgs Universitet men är applicerbart på fler högskolor/universitet i Västra Götaland. Målet med First Year Experience är att stärka det interna stödet till nya studenter under deras första år. Vid högskolor med ett stort antal fristående kurser som inte är program är ett sådant studiestöd särskilt viktigt.

De nya initiativen från universitet och högskolor i Västra Götaland kräver mer än anslag för nya utbildningsplatser. Att rikta alla resurser till utbildningsplatser kan ha en konserverande effekt på högskolorna. Det krävs därför utvecklingsmedel utöver den ordinarie ersättningen i form av studentpeng och prestationspeng. De resurser som riktas till universitet/högskolor bör därför innehålla en resurs för utveckling.

6. Statlig studiefinansiering för kompetensförstärkning

De som riskerar att drabbas av arbetslöshet och är i starkt behov av kompetensutveckling för att stärka sin konkurrenskraft på arbetsmarknaden, är en given målgrupp för vuxenutbildningen. Utan kompetenshöjning är de i riskzonen för varsel. Genom tjänstledighet på deltid för studie har de möjlighet att stärka sin konkurrenskraft – men utan finansieringsstöd för individerna under utbildning kan den önskvärda kompetenshöjningen inte genomföras. En insats för denna grupp innebär förstärkt kompetens samtidigt som avsikten är att minska företagets varselnivå.

En stor andel av de sysselsatta i Västra Götaland saknar behörighet för eftergymnasiala studier (se bilaga 1). Regionen ligger betydligt över riksgenomsnittet. Vi föreslår att anställda i denna målgrupp skall få möjlighet till tjänstledighet för studier upp till ett år. Under tjänstledigheten skall ett särskilt statsbidrag för kompetensförstärkning betalas ut. Bidraget skall riktas till individen som nyttjar denna möjlighet, inte till arbetsgivaren. Tjänstledigheten skall tas ut som deltid och fördelas under en längre period, t ex 2-3 år. Under tjänstledighet för kompetensförstärkning behåller berörd arbetskraft sin anställning i företaget.

Avsikten med åtgärden är att minska varselnivån i företagen samtidigt som konkurrenskraft och kompetens förstärks i den mest sårbara delen av arbetskraften.

7. Arbetsförmedlingens roll, möjligheter och befogenheter

Arbetsmarknaden i Västra Götaland krymper för närvarande. Varje vecka anmäls färre lediga jobb och det blir fler arbetssökande per ledigt arbete. Det visar aktuell statistik från Västra Götaland från mars 2009: I vecka 13 ökade antalet nya inskrivna på Arbetsförmedlingen med 1754 personer, 856 fler än samma vecka 2008. Samtidigt sjönk antalet nyanmälda lediga platser, från 1669 i vecka 13 år 2008 till 980 i vecka 13 år 2009.

Medan det fanns två nya jobb per nyanmäld arbetssökande i mars förra året kan man säga att det finns ett halvt nytt jobb för varje ny arbetslös i år.

Regeringens arbetsmarknadspolitik har pekat ut matchningsåtgärder genom coachning som ett av de viktigaste instrumenten för att få fram nya jobb till de arbetssökande. Inför 2009 formulerades målsättningen att matchningsåtgärder genom jobbcoachningen skall ge 27 500 personer stöd. Ytterligare en åtgärd som är särskilt riktad mot nya och korttidsarbetslösa och som särskilt pekats ut av regeringen i sin resursförstärkning för 2009-2011 är ambitionen att få fram praktikplatser för dessa kategorier.

Men den krympande arbetsmarknaden försvårar möjligheterna att få fram nya lediga platser. Kontakterna med kommunerna och de lokala arbetsförmedlingarna har visat att det finns svårigheter att matcha de arbetslösa mot nya arbeten eller praktikplatser. Den dramatiskt förändrade situationen på arbetsmarknaden försämrar möjligheterna att realisera målen för arbetsmarknadspolitikerna med de prioriterade insatserna.

För att utnyttja Arbetsförmedlingens åtgärder effektivt bör möjligheterna att rikta resurserna mot ytterligare utbildningsinsatser undersökas. Det finns möjligheter att bygga ut kapaciteten

i utbildningarna väsentligt från den relativt låga nivå man har idag. I många kommuner är en fördubbling av utbildningsplatserna redan under år 2009 realistisk.

Utbildningar kan med fördel användas för att förstärka kompetensen i avvaktan på att efterfrågan börjar öka på arbetskraft. Arbetsförmedlingen kan på detta sätt förbättra de arbetssökandes anställningsbarhet.

För ungdomar under 25 år finns också behov av utbildningsinsatser. Endast 11 av 49 kommuner i Västra Götaland låg under riksgenomsnittet för ungdomsarbetslöshet i januari 2009 (se bilaga 2). Idag begränsar reglerna Arbetsförmedlingens möjligheter att sätta in insatser för arbetssökande under 25 år. Först efter sex månader som arbetssökande är åtgärder aktuella. Kontakterna i Västra Götaland visar att det finns ett påtagligt utbildningsbehov bland unga arbetslösa.

Utbildningar som är upphandlade av Arbetsförmedlingen är inriktade på yrkesutbildning med relevans för arbetsmarknaden. Det är angeläget att dessa regler också tillämpas på unga arbetslösa så att deras kompetens snabbt anpassas till efterfrågan på arbetsmarknaden.

8. Övrigt

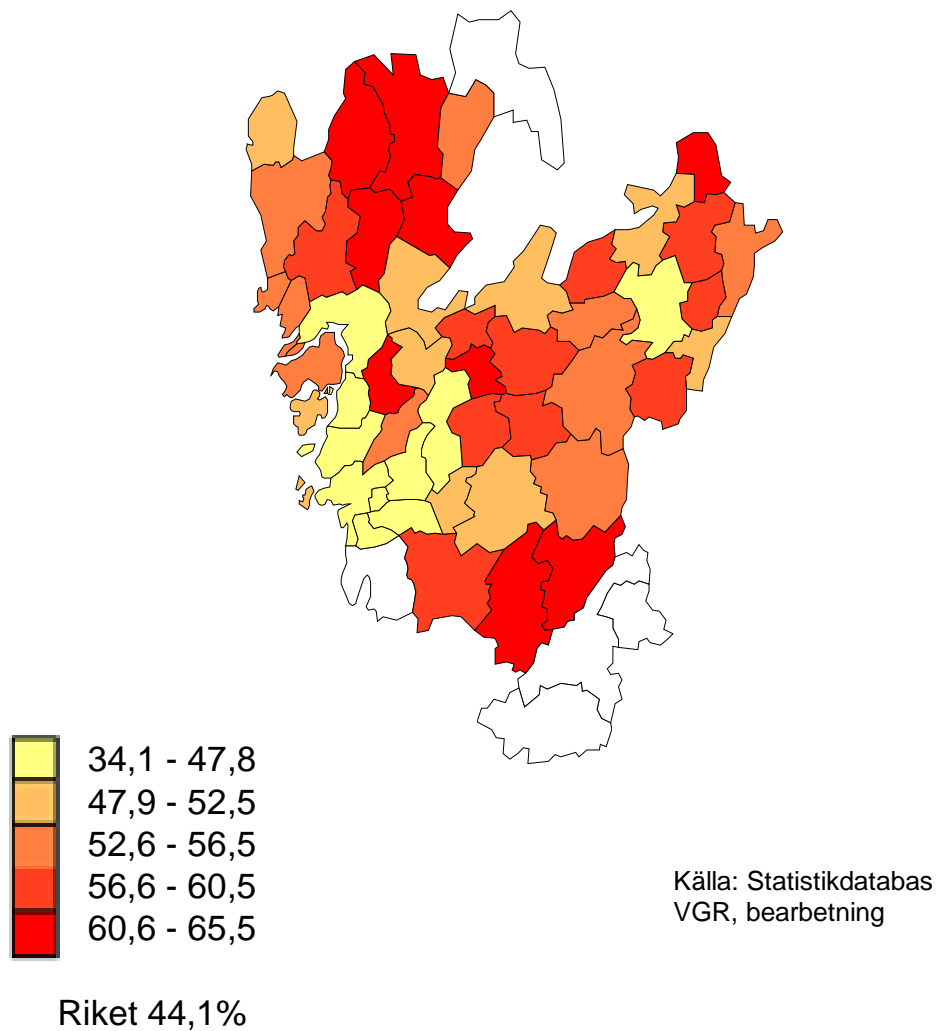
Det finns även anledning att återkomma till behovet att få till stånd en nationell samordning av valideringstjänsterna. Som tidigare påpekats finns det särskilt under lågkonjunktur ett särskilt behov av erkända valideringstjänster som är gångbara inom respektive bransch. Regeringen har placerat valideringsuppdraget inom den nya myndigheten för yrkeshögskola och det är synnerligen angeläget att frågan om en nationell valideringsstandard får prioritet.

2009-04-14

Lars Bäckström

Kent Johansson

**Bilaga 1. Behörighet för eftergymnasiala studier i Västra Götaland: Procent av
arbetskraften (25-64 år) med högst 2-årig gymnasieutbildning år 2007. Resultat: Endast
5 av 49 kommuner ligger under riksgenomsnittet, 44 procent.**

**Bilaga 2. Andelen arbetslösa ungdomar (18-24 år) i Västra Götaland, januari 2009.
Riksnivå ungdomsarbetslöshet 2009-1: 5,5 procent. Källa: Arbetsförmedlingen**

RANG, RIKET	KOMMUN	PROCENT
11	Tibro	11,1
15	Skövde	10,4
20	Gullspång	9,8
30	Åmål	9,4
39	Hjo	9,2
46	Grästorp	9
53	Svenljunga	8,7
60	Vara	8,5
66	Skara	8,3
74	Trollhättan	8
75	Tidaholm	8
83	Karlsborg	7,9
87	Munkedal	7,8
88	Bengtsfors	7,8
89	Töreboda	7,8
95	Vårgårda	7,6
96	Uddevalla	7,6
103	Lysekil	7,5
117	Herrljunga	7,2
118	Alingsås	7,2
119	Ulricehamn	7,2
120	Mariestad	7,2
137	Tanum	6,9
143	Vänersborg	6,8
144	Borås	6,8
145	Falköping	6,8
150	Stenungsund	6,7
151	Götene	6,7
159	Orust	6,6
160	Färgelanda	6,6
161	Strömstad	6,6
180	Ale	6,3
181	Bollebygd	6,3
182	Lilla Edet	6,3
187	Dals-Ed	6,2
188	Mellerud	6,2
189	Lidköping	6,2
206	Mark	5,7
	RIKSNIVÅ	5,5
222	Tranemo	5,3
223	Mölnadal	5,3
227	Essunga	5,1
229	Tjörn	5
230	Göteborg	5
233	Sotenäs	4,9
247	Partille	4,1
248	Lerum	4,1
249	Kungälv	4,1
257	Öckerö	3,9
261	Härryda	3,8

